

*Ніна Кожбахтєєва,
Анна Турбала
(Україна)*

УДОСКОНАЛЕННЯ ВЕРБАЛЬНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ У СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Соціокультурні процеси, що тривають у суспільстві, пов'язані з появою нових духовних потреб, які сформувались у результаті зростаючого інтересу до національної культури, а також під потоком нових культурних цінностей – як вітчизняних, так і зарубіжних. Здійснення завдань у галузі музичної освіти підростаючого покоління вимагає особливої уваги до підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. У даному контексті особливу актуальність набуває проблема формування у майбутніх музикантів-педагогів умінь інтерпретації музики.

У «Філософському енциклопедичному словнику» подано таке загальне визначення: «Інтерпретація (від латинського *interpretatio* – роз'яснення, тлумачення), у широкому значенні – фундаментальна операція мислення, надання смислу будь-яким проявам духовної діяльності людини, що об'єктивуються в знаковій або чуттєво-наочній формі. Інтерпретація – основа будь-якого процесу комунікації, коли треба тлумачити наміри і вчинки людей, їхні слова та жести, твори художньої літератури, музики, мистецтва, знакові системи» [5, с. 220].

Поняття інтерпретації широко застосовується у філософській, мистецтвознавчій та музично-педагогічній літературі (Б. Асаф'єв, В. Холопова, Є. Гуренко, Г. Гільбурд, Н. Корихалова, В. Крицький, А. Фарбштейн, В. Медушевський, Ю. Капустін, В. Москаленко, С. Мальцев, Ю. Кочнев, Г. Коган, С. Фейнберг, Д. Рабінович, С. Савшинський, К. Лопушанський, О. Катрич, І. Хотенцева).

Проблемі вербальної інтерпретації музики присвячені наукові дослідження Л. Мазеля [1], В. Медушевського [2], Є. Назайкінського [3] та інших. Педагогічна інтерпретація навчального матеріалу, музичних вражень засобами слова – широко вживаний підхід у навчально-виховній практиці. Його підпорядковано завданням зацікавлення слухачів матеріалом, врахування їх можливостей сприймання. Слушність застосування вербальної, педагогічно-доцільної інтерпретації музики не викликає сумніву. Викладач, що не вмів словами передати образний зміст музичного твору, не може досягти успіху в навчально-виховній роботі. Як підкреслював В. Сухомлинський, «слово – це нічим не замінний засіб впливу на учнів» [4, с. 193]. Коли ж йдеться про музичне мистецтво, виразне слово вчителя відіграє особливу роль, допомагаючи учням не лише розібратись у структурі художнього образу, а також яскравіше збагнути його красу, глибше сприйняти змістове наповнення музики.

Музиканти-психологи (Б. Теплов, О. Костюк, В. Ражніков та інші) доводять можливість, правомірність та необхідність вербальної інтерпретації музики.

Б. Теплов звертає увагу на те, що кожен нотний знак є графічним відображенням певного слова і тому будь-який нотний запис можна переписати словами, при цьому нічого не втративши з точки зору його повноти й адекватності, бо композитор пропонує не самі звукові образи, а їх мовно-понятійне значення, що є доказом того, що звукове полотно піддається мовному вираженню. Складність вербальної інтерпретації музики, на думку психолога, полягає в тому, що змістом музики є не її звукова тканина, а емоції. Тобто труднощі словесної характеристики полягають в опису емоцій, відображених у творі, які мають певні обмеження в адекватному словесному вираженні [6, с. 11-12]. Переклад музичної мови твору на вербальну мову (тобто вербальне інтерпретування) надає можливість посилення емоційного співпереживання художнього образу, поглиблення його сприймання і оцінки. Провідні музиканти-педагоги акцентують увагу на тому, що для повноцінного сприймання студентом музики перш за все необхідно розвивати у нього здатність до розуміння її емоційно-змістовної сутності твору, а також уміти інтерпретувати його. Вербальна інтерпретація художнього образу в педагогічному процесі може бути тісно пов'язана з аналізом музичного твору – однією з головних умов досягнення художнього змісту музики і, відповідно, її тлумачення.

Процес вербальної інтерпретації музичного твору передбачає здатність особистості до вчування, емпатії, ціннісного сприйняття, духовного розуміння, що вимагає від майбутнього вчителя музики глибокого знання художніх принципів музичних стилів, філософсько-естетичних ідей різних історичних епох, жанрових особливостей музичних творів, загальних принципів музичної драматургії, теоретичного аналізу твору за певними критеріями (форма, композиція, тембр, інтонація, гармонія, жанр тощо), що відповідають даному стилю тощо. Працюючи над виробленням власної концепції інтерпретації конкретного музичного твору, виконавець відчуває потребу уточнити історичні умови його створення, різноманітні філософсько-естетичні трактування його художньо-образного змісту, різні точки зору щодо авторського задуму. Це сприяє активному збагаченню власного багажу знань – тезаурусу. Чим багатший тезаурус виконавця, чим об'ємніший його запас асоціацій і образів, тим глибше особистість, значніше, яскравіше асоціації, що виникають при зустрічі з авторським задумом

Результати проведеного нами дослідження надали нам змогу визначити такі педагогічні умови формування вербальних інтерпретаційних умінь майбутніх музикантів – педагогів:

- забезпечення студентів знаннями з мистецтвознавства та педагогіки;
- вивчення студентами класичних зразків інтерпретації музики, створених майстрами художнього слова, літературно обдарованими музикантами – композиторами, виконавцями, що допоможе у створенні власної «техніки»

словесної інтерпретації музики, знаходженню індивідуальних прийомів, які залежать від особистості майбутнього вчителя-інтерпретатора (набагато легше розповідати про музику, якщо точно відчуваєш її зміст: тоді з'являються «потрібні» слова і необхідна інтонація);

• врахування майбутніми музикантами-педагогами особливостей художнього сприймання аудиторії задля активізації уваги слухачів в ході бесіди про музичний твір (наприклад, використання цікавих фактів з історії створення твору або його сприйняття слухачами, захопливих моментів з біографії композитора або спогадів про нього його сучасників тощо).

Отже, можна стверджувати, що в процесі навчання майбутніх музикантів-педагогів у вузі необхідно спеціально займатися формуванням у них повноцінної музичної свідомості, навичок адекватного музичного сприйняття і як важливої їх складової – механізму музично-теоретичного моделювання художніх емоцій в музиці, що служить надійною основою сформованості умінь її вербальної інтерпретації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мазель Л. А. Вопросы анализа музыки: опыт сближения теоретического музыкознания и эстетики. Москва: Музыка, 1978. 352 с.
2. Медушевский В. В. Духовный анализ музыки: в 2 ч. 2-е изд. Москва: Композитор, 2016. 630 с.
3. Назайкинский Е. В. Оценочная деятельность при восприятии музыки. Восприятие музыки. Сб. статей / ред.-сост. В. Н. Максимов. Москва: Музыка, 1980. С. 195-228.
4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ: Радянська школа, 1988. – 304 с.
5. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук та ін.; НАНУ, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. Москва: Наука, 2003. 379 с.
7. Холопова В. Н. Язык музыкальный и словесный: их системное сопоставление // Слово и музыка. Вып. 36. Москва: МГК, 2002. С. 43–51.
8. Шаймухаметова Л. Н. Мигрирующая интонационная формула и семантический контекст музыкальной темы: исследование. Москва: Музыка, 1999. 311 с.

Резюме. Розглянуто семасіологічний аспект проблеми вербальної інтерпретації музики в умовах освітнього процесу; аналізується сутність феномену вербальної інтерпретації; подається обґрунтування його авторської дефініції; виокремлено педагогічні умови формування умінь вербальної інтерпретації у майбутніх музикантів-педагогів.

Ключові слова: вербальна інтерпретація, педагогічні умови, інтерпретаційні уміння, вчитель-інтерпретатор, музична риторика.

Summary. The semasiological aspect of the verbal interpretation of music in the educational process is considered; the essence of the phenomenon of verbal interpretation is analyzed; the justification of his author's definition is given and the pedagogical conditions of forming verbal interpretation skills for future musicians-teachers are outlined in this thesis.

Key words: verbal interpretation, pedagogical conditions, interpretive skills, teacher-interpreter, music rhetoric.